

תורה ומידות טובות

פרשת חוקת | עלון מספר 228 | כניסת שבת: 19:32 (לנוהגים 40 דק' 19:12) | יציאת שבת: גאונים: 20:24 ר"ת: 21:20

אורחות חיים



בספר 'הצדיק פלא', המתאר את תולדותיו של רבי יהודה זרחיה סגל זצ"ל, מסופר, שאביו, רבי שפטיה זצ"ל, למד תקופה מסוימת אצל מרן רבי ברוך-בער ליבוביץ' זצ"ל בקמניץ, ובספר מופיע סיפור מופלא עד מאד שהתרחש בעת הפרעות בעיר קרמנצ'וג. "היה זה", מספר רבי שפטיה, "כאשר פורעים מסתים התפרצו לביתו של הגר"ב כדי לחמוס ממנו נפשות, והתכוננו לערוך פוגרום. הם נכנסו, העמידו את כל בני הבית בשורה, ואיימו עליהם שלא לזוז. בינתיים, חיפשו כסף וזהב ותכשיטים לשדוד, והכל שתקו ונאלמו דום. דממת מוות היתה שם... בשלב מסוים, משלא מצאו מאומה, התעורר חשד בקרבם אולי בעל הבית מסתיר את כספו וזהבו בתוך הספרים, או מאחוריהם. הם החלו להוציא את הספרים ממקומם בבזיון רב, ואף קרעו והשליכום ארצה, כשהם מנסים לבדוק האם מסתתר שם כסף. מרן רבי ברוך-בער עמד אף הוא ליד הקיר כהוראת השודדים. אבל, בראותו את ביזוי ספרי הקודש, לא יכול היה להבליג. להפתעת כל בני המשפחה שחששו לגורלם, הוא החל להזדעק בקולי-קולות, ואף הלם בראשי הפורעים באגרופים, ובמקלות שמצא בחדר - - - הוא היה כל-כך נרעש עד שהיה בראשם כגיבור מלחמה, והרשעים החלו לברוח בקולי-קולות, ופתחו בצווחות נוראיות לעבר חבריהם 'רוצו, רוצו...' כל הפורעים שהיו באותו רחוב ששמעו כן, ברחו אף הם, וליהודים היתה הרווחה. "מספר רבי שפטיה: "בראותי זאת, נדהמתי אל ליבי. היה זה בבחינת מחזה שלא ייאמן. מורי רבי, שבמשך כל שעות היממה לא פסק מללמוד, ואשר היה ידוע לאיש טהור וקדוש, ואף חלש במזגו ובטבעו, והנה כשהוא רואה את בזיון הספרים, הופך ליבו להיות לב-ארי, ולא רק ליבו אלא גם אגרופיו... אז הבנתי את גבורתם של החשמונאים הגיבורים, שהיו קשישים בגילם, והצליחו להתגבר על היוונים, עם כל ה'יכוחי ועוצם ידי' שלהם... כאשר אש היהדות בוערת בעצמותיך כתנור, כמו שהיה אצל מורי ורבי, הכל אפשרי, כי אז השי"ת שולח את עזרו ממעל." רבי שפטיה הוסיף שכאשר שאל פעם את רבי ברוך-בער מאין לקח את העוז והאומץ לעשות את מה שעשה, השיב: "מחידושי התורה שלמדתי בישיבת וואלוז'ין, אצל הגאון רבי חיים הלוי... " ומתוך 'מלוות בשמחה' צעריכת הרב מ.מ. לרין

מענייני הפרשה

זאת הגאון הגדול אב"ד בד"צ "זרע אמת" ואב"ד "יורה דעה" נזרנו הרב נסים יעקב עטייה שליט"א

אלא ללמדנו, כיצד היא חוקת לימוד התורה, "אשר אין בה מום", דהיינו שצריך לעסוק בתורה ולקיים את מצות הבורא יתברך בהתלהבות ובשלמות, שלא יהיה בה מום. והיינו שאמרו חז"ל (שמות כה לז, ו), שמכל מצוה ומצוה שאדם עושה נברא מלאך טוב, ואם עשה את המצוה בשלימות נברא מלאך שלם, בלי שום חסרון ומום, אבל אם לא עשה מצוה בשלמות, נברא מלאך חסר אבר או איברים, דהיינו בעל מום. ועל זה אומרת התורה: "אשר אין בה מום", דהיינו תעסוק בתורה בדבקות, שלמות ושמחה, כדי שהמלאך שיווצר יהיה מלאך שלם בלי מום.

ועל פי זה אפשר להסביר את הפסוק (בלשית כז, יז): "ולא חשכת את בנך את יחידך ממני". דלכאורה קשה, מדוע היה צריך ממני, היה לו לומר, ולא חשכת את בנך יחידך, אלא אמרו חז"ל (כ"ז נו, ז) שכאשר אמר מלאך ה' אל אברהם אבינו "אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה", אמר לו אברהם אבינו, אם כן אעשה בו מום ואוריד ממנו קצת דם? אמר לו, "ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה, ולא חשכת את בנך את יחידך ממני".



הכונה, שממצות עקידת יצחק נברא מלאך טוב, ומלאך זה הוא שדיבר עם אברהם ואמר לו: "אל תעש לו מאומה", ותראה אותי שאין בי מום זה סימן שעשית את המצוה בשלימות ובשמחה, ולכן נברא לך מלאך טוב ללא מום, זהו "ממני", שאין בי מום. לכן אין לך צורך לעשות בבנך שום פעולה נוספת. ה' יזכנו לקיים כל דבריו בשלימות, דביקות ושמחה.

והנה שלימות האדם בעסק התורה היא כפי שאמרו חז"ל במסכת חגיגה (טז): על הפסוק (מלאכי ג, יח): "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלוקים לאשר לא עבדו", שעובד אלוקים הוא שחזר על תלמודו מאה ואחד פעמים, ולא עבדו זה שחזר על תלמודו מאה פעמים.

ורמז לדבר, 'ע'ובד א'לוקים ל'אשר" ראשי תיבות בגימטריא: מאה ואחת, זה נקרא עובד אלוקים, "ל'א ע'בדו" ראשי תיבות בגימטריא: מאה, זה נקרא אשר לא עבדו.

וההסבר הוא, שאדם שלמד מאה פעמים, עי"ז הוא זוכר את כל התורה כולה, אך עדיין אין הוכחה גדולה כל כך שלמד את התורה לשמה, אבל כשלומד מאה ואחת פעמים, הפעם הנוספת שלמד היא בודאי לשמה. ואדם זה נקרא עובד אלוקים.

זה שאמרו חז"ל (ויקרא כו, ג) "אם בחוקותי תלכו" (תו"כ כו, ט), שתהיו עמלים בתורה. דהעמלות שהאדם עמל בתורה, ומתייגע בה להבין כל פרט ופרט, ומעמיק לברר מה הסברא בכל דבר, זה נקרא עמלה של תורה, וזה הלשמה של לימוד התורה.

זאת חקת התורה וכו' ויקחו אליך [יט, כז]. איתא במסכת מועד קטן (כה). אמר רבי אמי, למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה? לומר לך, מה פרה אדומה מכפרת, אף מיתתן של צדיקים מכפרת. אמר רבי אלעזר למה נסמכה מיתת אהרן, לבגדי כהונה? מה בגדי כהונה מכפרין, אף מיתתן של צדיקים מכפרת.

הנה יש כאן שני לימודים שמיתת צדיקים מכפרת, שבאמת היינו יכולים לטעון ולומר שמיתת איש צדיק יש ביכולתה לכפר על הדור, כיון שהוא חיוב בכל תרי"ג מצוות, אבל אשה שפטורה מתלמוד תורה וממצוות עשה שהזמן גרמא, אין ביכולתה לכפר על כל הדור וגם על האנשים. לזה בא להשמיענו שגם מיתת נשים צדקניות מכפרת.

ובאמת צריכים להבין, כיצד יש כח במיתת אשה צדקנית לכפר על כל הדור והרי יש הרבה מצוות שהיא פטורה. ובפרט תלמוד תורה כנגד כולם היא פטורה, וכיצד יש בכוחותיה להגן על כל הדור?

אלא ההסבר הוא, שהיות והאשה מסייעת ביד בעלה ללימוד תורה, וכן שולחת את בניה ללימוד תורה, זה נחשב כאילו שהיא עצמה לומדת תורה, ומקיימת את כל מצוות התורה, לכן יש לה כח להגן על כל הדור.

ועל פי זה נראה לי לפרש את דברי הגמרא במסכת ברכות (יז), הני נשי במאי זכיין? באתנוי בנייהו. ששאלת הגמרא, במה זוכות הנשים שיש להם כח גדול להגן על הדור, והרי הן פטורות מלימוד תורה וממצוות עשה שהזמן גרמא?

ועל זה מתרצת הגמרא, שעל ידי שממתינות לבעליהן עד שיחזרו מבית המדרש, וכן ששולחות את ילדיהן ללימוד התורה, בזה מעלתן גדולה מאד, עד שנחשב לה כאילו היא למדה תורה, ויכולה להגן על כל הדור כולו.

ומצינו שנאמר במדרש (ילקוט פ משלי לא תהא) מדוע כתב שלמה המלך בסוף ספר משלי (משלי לא, י) את פסוקי "אשת חיל מי ימצא", ע"פ סדר אותיות התורה?

אלא ללמדנו שאשת חיל מעלה עליה הכתוב כאילו קיימה את כל התורה כולה, מאל"ף עד תי"ו. וזהו כמו שכתבנו לעיל, שמעלתם של נשים צדקניות גדולה עד מאד. וכמו שמצינו בחז"ל (פוטס יא) בזכות נשים צדקניות שבאותו דור, יצאו אבותינו ממצרים.

והנה בפרשת פרה אדומה כתיב: "זאת חוקת התורה אשר ציוה ה'". וקשה, דהיה לו לומר זאת חוקת הפרה, ומדוע אמר חוקת התורה?

דעת גדולי רבותינו - חכם עדיף מנביא



פ ס י ה

שרשבסקי ע"ה שעלתה כמעפילה, העלתה לפני רבנו החזון"א על נס את אהבת ישראל שגילו יהודים חילוניים לגבי המעפילים. רבנו הקדוש לא ענה לה מאומה. לאחר שיצאה, אמר לר' משה חיים אקון ז"ל: לא עניתי לה... חששתי שלא תקבל את דברי מרוב התרגשות. לך אגיד.

מעשה ביהודי זקן גלמוד שנפל לתוך בור ביום שלג ושביר את רגלו. נמצא יהודי בעל רחמים שהכניס את הזקן לתוך ביתו, רפאו וסעדו עד שהחלים ושב לאיתנו.



גפש פעם מרן החפץ חיים יהודי זה ואמר לו: מחלקך יא חלקי שגמלת חסד עם אחיך העברי. אמר לו אותו האיש: אל תקנא בי רבנו, אני האיש שחפרתי את הבור ולא כסתינו... כך גם יש להעריך את אהבת ישראל של החילוניים. (עקבתא למשיחא להגר"א וסרמן זאוק"ל ה"ד)

האדומה כי אם בכל תפוצות ישראל מקצה הארץ ועד קצה הארץ.

וגם בארץ הקודש אשר המתיוונים שמה, הן אותם יבסקים בעצמם, ואין שום הבדל ביניהם, רק שאלו כותבים ב'אידש', ואלו כותבים ומפטטים ב'ז'רגון עברי - עברית חדשה - אבל הללו והללו נשבע הקב"ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחו מן העולם.

וכל כך גדלה עניות הדעת בימינו שחלק גדול מעמנו תומכים אותם בכסףם לגדלם ולהחזיקם, ולא ידעו ולא יבינו דבר ה' "בפרוח רשעים כמו

עשב ויציצו כל פועלי און להשמדם עדי עד", ואז אוי למחזיקים ולמחניפיהם וכן בארץ הקודש הדבר ברור כשמש שתקיא הארץ אותם, כי היא פלטרין של מלך ואינה מקיימת עוברי עבירה, ומכל שכן עוברים להכניס (איננו בא לא לקלל ולא לברך אלא כיון שהדברים כתובים בתורה על כרחנו יתקיימו) (מתוך זיכרון הגדול להגר"א וסרמן זאוק"ל ה"ד)



בימינו אלה שהם עקבתא דמשיחא, אשר הכופרים הם מנהיגי הדור, ואינם מניחים לת"ח להרים ראש, זולתי למחניפיהם ומלחני פינא שלהם, ולוחמים עם התורה מלחמה גלויה ביד רמה, ולו היה אצלם שפה אחת ודברים אחדים, אז לא היתה לנו תקומה מפניהם. אבל חסדי השם כי לא תמנו שהטיל ערבוניא ביניהם שילחמו גם אלו כנגד אלו, ובכל זאת להלחם נגד התורה, מואב ומדין עושים שלום ביניהם.

והנה כתוב "מלחמה לה' בעמלק מדור דור", והעידה התורה בזה, כי המלחמה הזאת קיימת בכל הדורות עד בא משיח, אלא בדורות הקודמים עת שילטון התורה בישראל, נהלו המלחמה זרע עמלק מאומות העולם, אבל מעת שפרקנו עול תורה ממנו, שרצו עמלק בתוכנו ונתרבו בינינו מומרים להכעיס,

כמו היבסקים הנמצאים לא לבד במדינה

סיפור לשבת - איך ניצח הגר"ח נח ויינברג את אלוף השחמט....

שמע את אנקתי, וניצח אותך - הציל אותך. לא כי אני גאון בשחמט, אתה היית הגאון ונותרת כזה. אבל בגלל שהיה איכפת לי ממך באמת, בגלל שרצייתי לזכות אותך באמת, בגלל שכאב לי לאבד אותך בכל לבי - היה בי את הכח, את העוז, ואפילו את האבונה - לצנח את אלוף הארץ בשחמט. כי זה לא אני - זו הסייעתא דשמיא הנלווית למי שרוצה לקרב יהודים, למי שרוצה לרומם נפשות מבולבלות, לחבר אותם לבוראם! וסיפור מדהים זה, שפורסם בגיליונות 'דרשו', והציטוט מדבריו אלו של ראש הישיבה, כדאי שנראה אותם לנגד עינינו. כי לא פעם המשימה נראית מורכבת, לפנות לאדם זר? להציע לבחור מתקשה לפשט עבורו את הסוגיא? להתנדב להגיד שיעור במקום מרוחק? להפיץ מעלת מצוה כזו או אחרת? לארח משפחה לא מוכרת? ואיך לעול להיראות תפקיד שגדול עלינו בכמה מידות! אבל מזכה הרבים זוכה בסייעתא דשמיא, לא צפויה, על טבעית, יחידה מסוגה, נדירה וייחודית. בורא עולם אתו, מסייע לו, פיו כפיו, ומסיפור זה נלמד כי גם ידיו כידיו... - כלכלנו יש את הכח, כולנו יכולים, כולנו מסוגלים - כי אנו לא פועלים לבד, בורא עולם פועל עימנו, מסייע לנו, תומך בנו במלוא העוצמה. הבה נעשה זאת, נגלה את האור שבקירוב יהודים לאביהם שבשמים, ונזכה להיות דבוקים באמת בבורא עולם, ולהשפיעותו הטובות מידו הפתוחה והמליאה! כח מופתית...



אחת מדמויות ההוד שהיו אות ומופת בדור הקודם, היה הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל. הוא התפרסם כגאון וכצדיק, ונודע גם בכח ברכתיו שהיו מתקיימות אחת לאחת. רבים באו אליו בעת מצוקה, וזכו לברכתו החמה שהביאה את ישועתם. פעם שנאלע לך: מנין לו לרב כח הברכה? מה מיוחד בכבוד הרב, עד שכלל היוצא מפינו יעשה? במה זכה הרב לעלה יקרה זו? חייך הרב בענוה, והשיב: 'אין לי כל כח מיוחד, אלא זה - שרבים פונים אליי ומבקשים את עצתי וברכתי, ואני מנצל זאת לזכות אותם לבוראם ולרומם את נפשם. הואיל ואני זוכה לקרב יהודים לאביהם שבשמים - בכך אני זוכה שבורא עולם יקיים את כל היוצא מפי, וככל אשר אני גוזר הוא מבצע, כי אני מקרב את בניו!' דבריו אלו, המובאים בספר תולדותינו, מוכיחים עד היכן הדברים מגיעים, עד כמה כל אחד מאיתנו יכול, לו רק ירצה, להפוך לפועל ישועות בהבל פיו. מזכי הרבים זוכים בכך, ברכתיהם מתקיימות, בורא עולם מרעיף עליהם שפע טובה וברכה. הבה נימנה עליהם ונזכה גם אנחנו! (הרב אשך קובלסקי שליט"א)

משחק שחמט גדול ומהודר. עד מהרה סודרו החיילים, הפרשים, הרצים והטורות איש איש במקומו ועל מכונו, והמשחק החל. 'ראש הישיבה יהיה ראשון!' - קרא הבחור, בטוח וזחוח בנצחונות המתקרב. ראש הישיבה הזיז חייל ועוד חייל, לפעמים יצא הרץ באלכסון או שהמלכה בחרה לקפץ מימין לשמאל. חדרו של ראש הישיבה, החדר בו נוהלו שיחות עמוקות אל תוככי הנפש, החדר בו לבונו סוגיות רוחניות כבדות משקל, החדר בו נפתחו לבבות והתעוררו נשמות - הפך לאולם של תחרות שחמט בין ראש ישיבה שבקושי מכיר את הכללים, לאלוף הארץ - גאון השחמט הישראלי... עוד קריאת 'שח' ועוד אחת, דקה מצטרפת לדקה, והמשחק הסתיים: כנגד כל הסיכויים, באופן על טבעי, בצורה חסרת סיכוי, ראש הישיבה ניצח. הגאון רבי נח ויינברג זצ"ל, ממרומי גילו וגדלותו התורנית, הביס את אלוף ישראל בשחמט! הבחור היה בהלם חיי. הוא כלל לא חשב על הסיכון הזה, כלל לא הרגיש שהוא נמצא בהימור.



ישיבת 'אש התורה' בירושלים, שעת ערב מוקדמת. על דלתו של ראש הישיבה - הגאון רבי נח ויינברג זצ"ל, נקש בחור לא צעיר, המפנים החדשות יחסית בישיבה המפורסמת. עם כניסתו החדרה, הושיט יד חמה לראש הישיבה, ביקש להיפרד ממנו בתום כמה שבועות, בהם ישב בישיבה וטעם מצוף התורה... אך לא איש כרבי נח ויינברג ימרה לוותר על נשמה יהודית שבאה בהיכלו, וכבר זכתה לטעום מחיי התורה ולהתענג בין סוגיותיה. ידו של הבחור נותרה תלויה באוויר, ורבי נח קרא לו להתיישב ולשוחח.

אכן כך, ראש הישיבה ניצח, ולפי ההסכם - עליו להישאר בישיבה, לוותר על תחרות השחמט הבינלאומית, על יוקרת תבל נדירה! לפתע חש הבחור כי הוא מקבל מסר שמימי הישאר בישיבה, שיד כבירה מנווטת אותו להמשיך בין כתליה, ובלב נרגש עמד בדבריו ושקע בתורה, מותיר את השחמט לשעות פנאי מזדמנות, ושוקע כל כולו אל תוך הגמרא, כשהשחמט הולך ונדחק משולי מוחו... חלפו כמה חודשים. ראש הישיבה הרבה להביט על הבחור, לרוות נחת זכה מהנפש שהציל. ואז, ביום מן הימים, יגש אליו הבחור ושאל את השאלה הגואה בלב כולנו: 'איך ראש הישיבה לקח הימור כזה? מנין היה לראש הישיבה את האומץ לעשות עיסקה כזאת, ולהיכנס לדו קרב במשחק שחמט מול גאון שחמט בישראל? מאיפה התעוזה להיכנס עמי למשחק, ואין התחולה הניצחון המפתיע שהכריע את גורלי הרוחני לטובה?!' - תמה. ראש הישיבה חייך, כרוז שציפה לשאלה הזו, והשיב: 'את האמת אגיד לך, אתה צודק לחלוטין. שנים שלא שיתקתי שחמט, ברגע הראשון אפילו לא זכרתי מי הוא זה שרץ באלכסון והאם הטורה היא זו שמתקדמת בקווים ישרים. ועדיין - התחננתי לבורא עולם שאני רוצה להציל את גורלך הרוחני! כאב לי לאבד נפש יקרה כמון, לא יכולתי לראות כיצד גאון שעתיד תורני לפניו יעזוב הכל רק בשביל משחק שחמט. הכאב קרע את לבי, החוששה שאני מאבד אותך ייסרה אותי, ולכן - התחננתי לבורא עולם שינהל את המשחק במקומי, שהוא יניע את אצבעות ידי, שהוא ינצח במשחק, לא אני! והוא הקשיב לתפילתי,

אמור לי, מה קרה יקירי? מישהו פגע בך? התנאים לא מספיק טובים? האוכל, החברותא, אולי שעות הלימוד ארוכות מדי עבורך?' - שאל ראש הישיבה בנועם. 'הכל הכל מושלם, ואני באמת מודה לראש הישיבה על האירוח החם!' - השיב הבחור בחיוך רחב, 'אבל, ראש הישיבה כנראה לא יודע, שאני אלוף ישראל בשחמט. מספר אחד במשחק השחמט בארץ. עתה עומדת להיערך תחרות בינלאומית רבת יוקרה בארצות הברית, ואני רוצה לנסוע ולהתחרות בה, מי יודע - אולי אהפוך להיות אלוף העולם!' - קרא הבחור בעניינים בורקות... 'וואו!' - קרא ראש הישיבה בהתפעלות. 'אלוף הארץ בשחמט שהה כאן אצלי, במשך כמה שבועות, ואנוכי לא ידעתי!' - פער עיניים מתפעלות. 'אני ממש נפעם ממך, מנחישותך, מכישוריך. הלא ברור שלא אוותר בקלות על כישרון כמון?' הבחור חייך במבוכה, כרוז שאין מה לנסות לשכנע, כשראש הישיבה מנצל את הרגעים הספורים למחשבה זריזה ומאומצת, לפתרון השאלה איך ניתן לשכנע את הבחור לוותר על תהילת עולם, ולבחור בתהילה רוחנית קסומה פי כמה. הלא הבחור כבר התקדם כברת דרך, הוא כבר עושה חיל בעולם התורה, לוותר עליו ככה - שבביל תחרות עולמית מיותרת?

לפתע נצנץ במוחו רעיון, והוא פנה אל הבחור ואמר: 'ראה נא, אני לא הולך לוותר עליך בקלות, ולכן - הבה נעשה עיסקה. תתיישב שנינו למשחק שחמט, ונקבע בינינו: אם אני מנצח - אתה נשאר בישיבה ומוותר על התחרות. אם אתה מנצח - אני מממן לך את הוצאות הטיסה לארצות הברית. סגרנו?' 'בשמחה!' - השיב הבחור ועיניו נוצצות. הלא ראש הישיבה חסר סיכוי לעומתו, בוודאי יצליח לנצחו על נקלה, ונמצא שהרוויח גם את הוצאות הטיסה לארצות הברית. מה יכול להיות יותר טוב מזה? הבחור אץ רץ והביא את המשחק, ועל שולחנו של ראש הישיבה, העמוס בספרים בדרך כלל, הוצב

מעיוני המשפט



נזאת הגאון הגדול אב"ד בד"צ "זרע אמת" ואב"ד "יורה דעה" מורנו הרב נסים יעקב עטייה שליט"א

אנשים ששיחקו בעגלת קניות וסטתה לכביש והזיקה על מי מוטל תשלום הנזק?!

אלא שיש עדיין לדון אם הוא פטור משום אונס, שהרי סמך על כך שחבירו יתפוס את העגלה כפי שעשה קודם, ולכאורה למאן דמחייב אדם המזיק אפילו באונס, וכמבואר ב"שו"ע (ח"מ סי' ע"א ס"א) פשוט שחייב ועדיין צ"ע.

והנה עדיין יש לדון באופן שאמרנו ש'כלו לו חיצויו', דהיינו שלולא שהשני עזב את מקומו לא היתה העגלה יכולה לצאת ולהזיק אם היה הדוחף יכול לרוץ ולתפוס אותה קודם שתצא ותזיק, ולא טרח לרוץ לעצור את העגלה, אם יש מקום לחיבו. דהנה בגמ' (ב"ק כ"ג) מבואר שבכה"ג שנפלה הגדר שלא מחמת הדליקה ו'כלו לו חיצויו', חייב משום ממונו, שאחד מאבות



הנזיקין הוא האש, וההגדרה של אש הוא מזיק המזיק בהליכתו ע"י כח אחר שמעורב בו. ובאש כח אחר המעורב בה הוא הרוח שמוליכה את האש, והאש נוצרת על ידו היא המזיק שחייב הוא בשמירתה, ואם אינו גודר בעדה כראוי בשמירה טובה הוא חייב

על נזקה. וכמו בשורו שנעל בפניו שלא כראוי ויצא והזיק שהוא חייב. וא"כ לכאורה גם כאן העגלה הזו שנוסעת מכחו, אפילו 'כלו לו חיצויו', מ"מ לא גרע מאש שלו שחייב לשומרו, ואם היה יכול לשמור ולא שמרה הרי הוא חייב בנזקה, אלא שעדיין קצת קשה מהסוגיא בדף כו: שאם זרק הכלי שתחתיו כרים וכסתות, וקדם הוא בעצמו וסילקן לפני שנפל הכלי על הארץ שהוא פטור. ולכאורה קשה שהרי בזה שסילק את הכרים לא שמר את האש שלו ואפילו שכלו לו חיצויו, מדוע לא יתחייב מדין אש. והגע בעצמך מה יהיה הדין אם אחר סילק את הכרים והיה בידו להניח כרים אחרים ולא הניח, מסתבר שחייב, משום שמירת אישיו, כל שכן אם הוא בעצמו סילק את הכרים, שצריך שיהיה חייב וצ"ע בזה.

אמנם מהסוגיא של מסכת סנהדרין בזורק חץ על חבירו שתריס בידו וסילק התריס, אין להקשות, מכיון ששם מדובר בנזק רציחה ולא לענין חיוב נזק ממון, וחובו רציחה הוא דוקא באדם המזיק ולא בממונו שהזיק, וברוצח ש'כלו לו חיצויו' הרי הוא פטור אפילו אם החץ נחשב אישיו שחייב לשומרה ולא שמרה, אבל מסוגיא של מסכת ב"ק הנ"ל קשה.

והנה החזו"א (ב"ק ס"א אות י"א) הקשה קושיא זו ותירץ (ס"א, ד"ה ונלכה) שכיון שבא הנזק בגרמת מעשה האדם, הרי"ז פטור את הראשון, וכמו שבא לבסוף ע"י מעשה אדם ממשי, שהשני חייב והראשון פטור, וכגון שזרק אדם אחר כלים לתוך האש שהדליק הראשון. ולפי"ז חידוש דדוקא בנפלה גדר מחמת דליקה הוא חייב, אבל אם הוא בעצמו הפיל את הגדר, פטור, שמעשה השני מבטל חיוב מעשה הראשון. ודבר זה תמוה ביותר, וכמו שתמה בספר זיו הים (ב"ק פ"א אות מ"א) שביצע יתכן שאם רוח הפילה את הגדר חייב, ואם הפיל הוא בעצמו פטור עיי"ש.

ועפ"י"ז כתבו האחרונים ליישב את קושיית הבית שמואל (לחרון סי' י"ב והביא הפת"ח בסי' ת"ח סק"א) שהקשה

מדוע בשולח את הבערה ביד פיקח אין המשלח חייב בדיני שמים, וכשם שאמרו בשליח לדבר עבירה שהמשלח חייב בדיני שמים וכדאיתא בגמ' (קידושין מג). ומה שתיירץ דבעינן היזק ברור, לכאורה צ"ע משו"ע (ח"מ סי' ת"ח ס"א) בכופף קמת חבירו בפני הדליקה והובערה ברוח שאינה מצויה, שחייב בדיני שמים אפילו שאין ברי היזקא וצ"ע.

ולפמשי"כ לעיל, אפשר ליישב, שכל שיש מעשה אדם הגורם את הנזק אין מחייבים בדיני שמים את המסובב לנזק. ונהי דלענין רציחה יש לו עונש, ואולי גם לענין איסור להזיק ממון חבירו חיוב תשלומין בדיני שמים ליכא.

עוד תירץ החזו"א (ס"א ד"ה ונלכה) דאש הוא מזיק בעצמו, ואפילו כשיש גדר, ולכן הוא חייב בשמירתה כשנפל הגדר. וכן אבנו וסכיננו ומשאו שהניחן בראש גג, אפילו עדיין לא באה הרוח, מ"מ ההיזק מזומן, אבל זריקת כלי ע"ג כרים וכסתות אינו נזק כלל, ואין כאן יצירת מזיק שיהיה חייב בשמירתה. וכן המזיק נוצר רק ע"י סילוק הכרים.

ועיין עוד בספר זיו הים, שהביא עוד תירוץ וחילוק אחר, דכח בעלמא שהוא מלושב בחפץ וכיו"ב, דאין בו שום ממשות של מזיק אינו נחשב כממונו המזיק, ואינו דומה לאש ולזורק חץ שהוא ממשות של דבר המזיק, ולכן חייב בו משום ממונו, משא"כ זורק כלי שהמזיק הוא כוחו של הזורק המעורב בכלי הניזוק, ואין בו ממש. ולמסקנא כתב בזיו הים שהזורק חץ כה"ג חייב משום ממונו, ומדייק מגמ' סנהדרין שהשמיענו רבא שפטור בקדם וסילק את התריס לענין רוצח, ולא השמיענו כן לענין נזיקין שהוא חידוש יותר גדול. והטעם הוא שלענין נזיקין באמת הוא חייב משום ממונו. ויוצא שלדעת החזו"א אין חייב בניד"ד משום אש דממונו מהטעמים הנ"ל שכיון שבשעה שעשה את המעשה שהדף את העגלה לא היה בכוונה להזיק, הרי"ז זורק כלי מראש הגג ותחתיו כרים שאפילו סילקן הוא בעצמו אינו חייב, שהמעשה השני מבטל מעשה הראשון לגמרי, וגם שבלא סילוק השני שעמד באותו מקום לא היה שם ניזק כלל, וכזורק כלי מראש הגג ואילו לדעת זיו הים יתכן שאפשר לחייב משום ממונו המזיק.

והנה ישנה מחלוקת בין הרי"ף והתוספות (ב"ק כו:): לענין זורק כלי ובא אחר וסילק הכרים, אם חייב המסלק משום דינא דגרמי, שהרי"ף ס"ל דחייב, והרי"י (בתוס' ד"ה קלס) ס"ל דפטור, שאין זה גרמי אלא גרמא וצריכים להבין מה יסוד מחלוקתם.

והנה הרא"ש (ב"ק פ"ט סי' י"ג) הסביר שני טעמים מהי סברתו של ר"י שסילוק הכרים והכסתות אינו נחשב גרמי, טעם א', משום שלא עשה מעשה בגוף הממון (עיין פ"ח או' ל') דבשעה שנזרק הכלי היו שם כרים וכסתות, ולא מעשה היזק הוא. והטעם השני, הוא מכיון שלא נעשה הנזק מיד, שגם אחר סילוק הכרים לא נשבר הכלי עד שנפל ע"ג הקרקע.

עוד כלל כתב הראש (ס"א) דדינא דגרמי הוא רק בבירי היזיקא, אמנם כלל זה אצלינו לא שייך לפוטרו מכיון שהי בודאי ברי היזיקא.

והנה לכאורה ניד"ד שסילק את עצמו שלא תעמוד העגלה כשתעבור אצלו, לדעת הרי"ף חייב מכיון דהוי דדינא דגרמי, ולדעת ר"י מבעלי התוס', פטור מדיני אדם מכיון דהוי גרמא בנזיקין, שהרי לא נעשה הנזק מיד. והרמב"ם (הל' מוכל ומזיק פ"ל סי' י"ז) פסק כהרי"ף דחייב משום דהוי דינא דגרמי.

שאלה: מעשה בשני אנשים שהלכו לצרכניה לקניות ולקחו עגלות בכדי להניח בהם את קניותיהם, ושיחקו בעגלות דהיינו שכל אחד עמד בקצה ודחף את העגלה לחבירו והנה באחד המקרים כאשר דחף האחד את העגלה לחברו שהיה אמור לקבלה, המשיכה העגלה לכיון הכביש והזיקה כלי רכב שחנו שם, מי חייב בתשלום הנזק. זה שהיה צריך לקבל את העגלה טוען שהמשלח את העגלה חייב בתשלום הנזק משום שהיא יצאה מכוחו, ואילו המשלח טוען שאם לא היה זז המקבל הצידה והיה חוסם את העגלה, לא היתה יורדת לכביש ולכן הוא צריך לשלם. הדין עם מי?!

תשובה: מקור דין זה בגמ' (ב"ק כג. כו), סנהדרין ע"א, ובטור ושו"ע (ח"מ סי' ספ"ג ס"ב, וסי' ת"י סכ"ט), ובהרמב"ם (פ"א מה"ל מוכל ומזיק ה"ו). והנה מי שמולין עגלה על המדרכה יורדה לכביש והזיקה הרי זה בגדר אדם המזיק מכיון שפעולת גלגול העגלה היו כוחו, כדוגמת אדם שזרק חץ והזיק שחייב משום דהוי אדם המזיק.

אמנם אם בשעה שזרק את החץ היה דבר שחוצץ ומפסיק בין החץ לדבר שניזוק, ולאחר שיצא החץ מידו נפל המחסום והחץ הלך והזיק ישנם כמה סוגיות בש"ס שהוא פטור מדין אדם המזיק מחמת שכלו חיצויו, דהיינו כיון שבשעת זריקת החץ (שזהו המעשה שמחייב אותו), לא היה רואי החץ להזיק שהרי ישנו מחסום שמונעו, חשיב ליה כלו חיצויו.

והנה בגמ' (ב"ק כג.) אמרין לר' יוחנן שסובר ש'אשו משום חיצויו' שאם הבעיר אש בחצר שיש שם גדר ונפלה הגדר שלא מחמת הדליקה ויצאה האש והלכה והזיקה בחצר אחרת, אינו חייב משום אדם המזיק.

וגרסינן בגמ' (ב"ק כו:) ואמר רבה: זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל - פטור, מאי טעמא? מנא תבירא תבר. ואמר רבה: זרק כלי מראש הגג והוי תחתיו כרים או כסתות, בא אחר וסלקן או קדם וסלקן - פטור, מאי טעמא? בעידנא דשדייה פסוקי מפסקי גיריה, ע"כ.

והסביר שם רבינו חננאל (ב"ק כז.) וז"ל: ואמר רבה זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור מנא תבירא תבר כלומר ואפי' לא שיברו בחיבוטו בקרקע היה ודאי נשבר. וכן אם זרק כלי מראש הגג והוי תחתיו כרים וכסתות וסילקן כגון שהיו קשורין בחבל והיה ראש החבל בידו בראש הגג ומשך החבל ונמשכו הכרים ונפל הכלי ונשבר פטור הזורק מפסק פסיק גירי, עכ"ל. ובפשטות משמע שאפילו אם היתה דעתו לכן מתחילה ג"כ פטור ועדיין צ"ע בזה.

עוד גרסינן בגמ' (סנהדרין ע"א) ואמר רבא: זרק חץ, ותריס בידו, ובא אחר ונטלו, ואפילו הוא קדם ונטלו - פטור, דבעידנא דשדייה ביה - מיפסק פיסקיה גיריה, ע"כ. וא"כ בניד"ד נראה שאם בשעה שהראשון הדף את העגלה עמד חבירו ממונע את יציאת העגלה ודרדורה לכביש, הרי כלו חיצויו של הדוחף, וא"א לחייב מטעם אדם המזיק. ואפילו אם היה צריך לחשוש שחבירו יזוז ממקומו, בכל זאת זה נקרא "כלו לו חיצויו". ועיין בחזו"א (ב"ק סי' ד' אות א'). ועיין עוד שם (ב"ק א') לענין גדר שנפלה ברוח מצויה שנתחדשה אחר שהדליק שהוא פטור אמיים באות ב חזר בו הרב, עיי"ש.

אמנם אם עמידת חבירו אין בכחה למנוע את יציאת העגלה לרחוב, רק שחבירו היה אמור לתפוס אותה בידיו ובזה למנוע את יציאתה ודרדורה, זה אינו חשוב 'כלו לו חיצויו' אלא כחוס.

נקודות אור | סיפורים של תיקון מיזות | אנשים שחזרו לכור מחצבתם | וחזוק לאלו שעדיין...

והחל לדבר עמה בכל חיותו בנושא שהציק לה, ניסה להרגיעה והתווה באזניה את האופן שמתכוון להשתדל בעבורה.

בתוך כך נכנסה הרבנית, וכשראתה אותו משוחח כרגיל נזעקה: "הראש ישיבה הרי יודע שהרופא אסר עליו לדבר!"

רבי משה נעמד וענה לה בנחת בזה הלשון (תורגם מאידיש): "אנו נמצאים בעולם הזה כדי לעזור ליהודי..." (הלמות עמליס - ח"צ)

והנה באמצע "שיחתנו" נשמע צילצול טלפון, רבי משה רמז לי בידו שארים את השפופרת. עניתי לטלפון וניסיתי להסביר את המצב שרבי משה אינו יכול לדבר. אך התברר לי שעל הקו היתה אשה גלמודה שכל בקשתה מרבי משה שיעשה השתדלות עבורה להשיג לה הנחה מסויימת בתשלום שכירות הדירה אשר גרה בה... כשהבין רבי משה מתוך שיחתי עמה במה דברים אמורים, לקח ממני בעצמו את שפופרת הטלפון



סיפר הג"ר דניאל לוי זצ"ל (אב"ד ציריך): באחד הימים נכנסתי לביתו של הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל שהייתי מקורב אליו.

אמרה לי הרבנית כי הרופא אסר על רבי משה לדבר, ולכן עלי לשים לב שלא להטריח את רבי משה בדיבור. ואכן ישבתי אצלו והשתדלתי שהרב ימנע מלדבר.

של שמעון משועבדים לשמור על החבית של ראובן. ורשאי שמעון לסלקו ואי"צ להניח כל אחר במקומו. ותיריך סמ"ע דשאני התם שנשברו החביות מיד והו"ל כמזיק בידים, משא"כ בגילה הבור שאין ההיזק בא מיד אלא לאחר זמן כשתיפול בהמת חברו וגם לא ברי כל כך היזיקו.

ולכאורה צ"ע, שהרי המסלק כרים וכסתות ג"כ נשבר הכלי מיד והוי ברי היזיקא, ומדוע פטור המסלק. אלא צריכים לומר שכיון שאינו נוגע בגוף הכלי הנשבר אין זה מעשה בידים. אלא שקשה לדעת הרי"ף דס"ל דהוי גרמי, נחייבו מדינא דגרמי וצ"ע בזה.

אמנם בניד"ד שייך תירוצו של הסמ"ע, דלכאורה אי אפשר לחייב את המסלק אם סילק כרים וכסתות שלו.

וא"כ היוצא מכל האמור לעיל להלכה: שנים שהלכו לקניות ולקחו עגלות להניח בהם המוצרים, ושיחקו בעגלות ששניהם עומדים על המדרכה והאחד דוחף לחבירו את העגלה, ובאחת הפעמים האחד זז לצד השני והעגלה יצאה לכביש והזיקה מכוניות, מצינו בזה מחלוקת בין הרי"ף לר"י בעל התוס' אם הוי גרמי או גרמ"א ועוד מצינו שלדעת הרמב"ם הזורק חייב מחצה ולדעת הראב"ד והטור פטור ויתכן אפילו שפטור מלצאת ידי שמים.

ואם יכול היה לתפוס את העגלה לפני שיצאה לכביש להזיק ולא תפס, לדעת החזו"א פטור ולדעת ז"ו הים חייב. ובכל מקרה צריכים לבוא לבית הדין המומחה לדני ממונות ויבדקו את המקרה האם הוי גרמי או גרמ"א. ויהי רצון שנזכה להגדיל תורה ולהאדירה ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא בבריאות איתנה ונהורא מעליא אכ"ר.

והנה יש להבין מהיא סברתו של הרמב"ם שכתב שאם קדם בעל הכלי וסילק את הכרים והכסתות שחייב הזורק הכל, ומדוע לא נאמר שבעל הכלי יהיה שותף בנזק מכיון שסילק בעצמו את הכרים והכסתות, והיה חייב הזורק רק בחצי נזק. ויתכן שיש לפטור את הזורק לגמרי מכיון שבעל הכלי הפסיד את עצמו, ולא היה לו לסלק את הכרים והכסתות. וכתב שם החזו"א (סקט"ז) שהחילוק הוא שבעל הכרים והכסתות רשאי לסלק אותם מכיון שהם שייכים לו ואין הם משועבדים להשאר שם להציל את הכלי. והחילוק הוא בין אם בעל הכרים וכסתות מסלק אותם, או מי שאינו בעל הכרים וכסתות הוא מסלקם, שחייב מכיון שהוא גורם לנזק.

וא"כ יש לדון שלכאורה בניד"ד שהחבר שסילק את עצמו מלעמוד בפני העגלה שלא תלך לכביש ותיזק, אי אפשר לחייבו לשלם, מכיון שגופו שייך לו, והרי"ז כמסלק כרים וכסתות של עצמו. ויוצא לנו שלדעת הרמב"ם, הזורק חייב בכל, ולהראב"ד והטור שניהם פטורים מדיני אדם, ויתכן שחייבים לצאת ידי שמים. והחזו"א, דימה דין זה למה שמבואר בשו"ע (חומ"ס סי' ט"י סכ"ט) שהמכסה בורו בדליו של חברו ובא בעל הדלי ונטל דליו, בעל הבור חייב. והטור הוסיף וכתב "ואין בעל הכיסוי צריך להודיעו שנטלו שאין ממונו של ראובן משועבד לשמור את המזיק של שמעון שלא יזיק."

ועיין שם בסמ"ע (סקמ"ד) שהקשה ממה שמבואר ברמ"א (חומ"ס סי' קס"ג ס"ב) שהביא את דברי הרא"ש (כתשו' כלל ק"א סי' ג') בראובן שלקח כלי של שמעון וסמך בו חביתו של יין שלא יפול, ובא שמעון ונטל את הכלי שלו, ונשברה החבית של היין. שמעון חייב, מכיון שהיה לו לסומכו בדבר אחר. ומדוע לא נאמר שאין כליו

המשך מעמוד הקודם: וכן פסק מרן השו"ע (חומ"ס סי' קפ"ג ס"ג) כדעת הרי"ף והרמב"ם ואילו הרמ"א הביא את שיטת ר"י בעל התוס' שפטור מדיני אדם משום דהוי גרמ"א בניזיקין.

והנה לכאורה הניד"ד הינה מחלוקת מרן השו"ע והרמ"א, וא"כ לספרדים שהולכים בשיטת מרן השו"ע, חייב. ולאשכנזים שהולכים בשיטת הרמ"א אמנם פטור מדיני אדם אולם חייב לצאת ידי שמים.

והנה הרמב"ם כתב (הלכות חובל ומזיק פ"ז, הל' ח') וז"ל: הזורק כלי של חברו מראש הגג על גבי כרים וכסתות של בעל הכלי וקדם בעל הכלי והסיר הכרים הזורק חייב שזריקתו היא הגורם הראשון לשבירת הכלי, ואם קדם אחר וסלקן שניהן חייבין הזורק והמסלק ששניהם גרמו לאבד ממונו של זה, עכ"ל.

יוצא לפי דברי הרמב"ם שגם הזורק חייב מדינא דגרמי ולא רק המסלק, אע"פ שבשעת זריקתו היו שם כרים וכסתות, ולא היה הכלי אמור להשבר, וא"כ לכאורה בניד"ד לדעת הרמב"ם שניהם יהיו חייבים בנזק.

והראב"ד השיג בדין זה על הרמב"ם, וכן הטור (חומ"ס סי' קפ"ו) תמה ע"ד הרמב"ם, ויתכן לומר שגם הרי"ף לא אמר אלא שהמסלק חייב משום דינא דגרמי ולא הזורק. ועיין בכנה"ג (הגב"י אות כ"ו) שהאריך בנושא זה.

והנה מרן השו"ע לא הזכיר דין זורק, רק דין המסלק, והרמ"א הביא שגם הזורק פטור, עיי"ש. ויתכן לומר, שלדעת הראב"ד והטור שהזורק לא נקרא אפילו גרמא ופטור אפילו מדיני שמים וצ"ע.

בית דין צדק ובית הוראה "זרע אמת" צדק צדק תרצוף הלך אחר בית דין פה... (מנהל דין לב)

בית הדין לענייני ממונות | אישות | צואות | ירושות | הסכמי גרושין | קידושין | סיוע בעריכת חוזים | שלום בית

בנשיאות ובראשות אב בית הדין בד"צ "זרע אמת", בד"צ "יורה דעה", וראש כולל הוראה ודיינות "אורות חיים ומשה" אשדוד

אב"ד מקודש הרה"ג יעקב נסים עטייה שליט"א

ובהרכב הדיינים המצויינים: מרא דאתרא רמב"ש א' הרה"ג יצחק שרבאני שליט"א

ראש כולל הוראה ודיינות "חוקי ומשפטי ישראל" הרה"ג יצחק ביטון שליט"א

הדיין המצויין רב שכונת מקור ברוך ירושלים הרה"ג אהרון ירחי שליט"א

סניפי ביה"ד:

שפת אמת 5 ב"ש

האדמו"ר מבעלז 39

אשדוד

לפתיחת תיקים ושאלות בטלפון

054-8416719

טלפקס: 02-9990043

העלון יוצא לאור להצלחת הגה"צ נשיא מוסדות אורות חיים ומשה

הרה"ג דוד חנניה פינטו שליט"א

ולע"נ מרת אימו הצדקת מודלן מוזל בת מוחה שמוחה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.